

IESKATS LATVIEŠU UN FRANČU KULTŪRAS SAKARU VĒSTURĒ LĪDZ OTRAJAM PASAULES KARAM

Raksta mērķis – noskaidrot latviešu franču kultūras sakaru vietu un lomu latviešu kultūras attīstībā līdz Otrajam pasaules karam. Apskatīta šo sakaru attīstība un īpatnības divos periodos – līdz Latvijas valsts dzimšanai un tās pastāvēšanas laikā līdz padomju okupācijai 1940. gadā, kā arī to loma latviešu kultūras attīstībā. Pētījumā izmantota retrospektīvā un vēsturiski ģenētiskā metode. Secinājums: latviešu un franču kultūras sakari bija nozīmīgs faktors latviešu kultūras attīstībā, īpaši tēlotājmākslā un literatūrā.

A VIEW ON THE HISTORY OF LATVIAN-FRENCH CULTURAL RELATIONS BEFORE WORLD WAR II

Because of the geographic location of the Latvian and the French nations and of different trends in the development of their histories contacts between them were established relatively late. This in turn slowed down the development of their cultural relations. In this development, we can distinguish two stages: before the formation of the Latvian state (from the second half of the 19th century until 1918), and during the Latvian state until the Soviet occupation (1920–1940).

The objective of this paper is to determine the place and the role of the Latvian-French cultural relations in the development of the Latvian culture before World War II. For this purpose, archive materials, memoirs, reference materials and available studies were used. For the main part of the research, the retrospective and historico-genetic methods were mostly used. The descriptive method was mainly used for sorting the material before the main analysis.

The analysis of the material revealed that the first contacts of the Latvians with French culture were recorded in the second half of the 19th century via fine arts and French literature translated into Latvian. By the end of the century, these relations became more intense, only to decrease again a little in the beginning of the 20th century, especially in the field of translations of the French belles-lettres. The events of 1905 strengthened Latvian political emigration to France. The emigrants became acquainted with French culture directly, and part of them added French culture to their previous knowledge. The outcome of World War I and the revolution in Russia then shaped the ground for the formation of the Latvian state. This dramatically changed the nature and the intensity of the Latvian-French cultural relations. To the early trends in the cooperation, the sphere of education was added, with French schools in Latvia and Latvian students in France. In the sphere of culture, relations in theater, music and arts were established.

It should be noted that also an official introduction of the French into Latvian art began at that time. As a matter of fact, such an introduction had already been started by Karlis Huns,

Voldemars Matvejs, and Vilhelms Purvītis, who successfully participated in the Paris art exhibitions before the formation of the Latvian state.

In the period of the Latvian state, artists would arrange their personal exhibitions in France, and general shows supported by the state would be arranged. The most notable of them were the following:

- *In 1928, the Latvian Ministry of Education supported the participation of all Latvian artists' unions in the exhibition dedicated to the 10th anniversary of the state. General shows were organized in Warsaw, Budapest, Copenhagen, Paris, London, etc. (Jaunākās Ziņas, 1928: Nr. 262, 266);*
- *in the summer of 1935, an exhibition of folk art from the Baltic states, including textiles, clothes, paintings, sculptures, and ceramics was opened in Paris;*
- *the largest exhibition of Latvian artists in Paris took place from January 27 to February 28, 1939, with presidents of both states being in charge of its organization.*

It can be concluded that the Latvian-French cultural relations were an important factor in the development of Latvian culture, especially in the spheres of fine arts and literature until the Soviet occupation.

Latviešu un franču tautu attālā ģeogrāfiskā izvietojuma un atšķirīgo vēsturiskās attīstības likteņu dēļ samērā vēlu radās interese vienai tautai par otru. Atsevišķas ziņas par Baltiju no jūras braucējiem vai kāda sūtņa ziņojums par latviešiem neizraisīja tālāku rīcību un sekas. Arī 1643. gadā Kurzemes hercoga tirdzniecības līgums ar Franciju bija nozīmīgs hercogistei, bet ar samērā īslaicīgu darbību (Meuvret 1934: 119).

18. gs. beigās Jelgavas pilī uzturējās Francijas giljotinētā karaļa Luija XVI brālis Luijs XVIII. Viņš tur ar savu svītu 49 cilvēku sastāvā uzturējās no 1798. gada marta līdz 1801. gada janvārim (Johansons 1954: 168–182; Tomašuns 1993: 50). Šie notikumi piesaistīja daļu franču uzmanības, bet tos aizēnoja Napoleona kari. Tāpēc arī šie kontakti vēl nebija sākums kultūras sakaru attīstībai tieši ar latviešiem. Pēc tam franču informācijas laukā par Latviju ir it kā pārrāvums un franči saņem ziņas par Baltiju un latviešiem ar 20. gadsimta sākumu.

Franču interese par latviešiem parādījās līdz ar pārmaiņām Krievijā pēc 1917. gada februāra revolūcijas. Kā pirmā plašākā publikācija jāmin Emila Dumerga (*Doumergue*) „Latvieši: Baltijas provinces un prūšu pangermānisms Krievijā”. Autors samērā īsi pārstāsta latviešu tautas vēsturi, atzīmē dzimtbūšanas atcelšanu, kritizē baltvāciešu praktizēto politiku Baltijā. Vairāk raksta par nacionālo atmodu, par Latviešu biedrības lomu tajā, apskata 1905. gada notikumus. Nozīmīga apakšnodaļa šī raksta kontekstā ir „Intelektuālā dzīve” (*La vie intellectuelle*), kurā raksta par Krišjāni Baronu, par latviešu tautasdziesmu vākšanu, iepazīstina lasītājus ar vairāku tautasdziesmu tulkojumu franču valodā. Par latviešu literatūras senākā posma sākumu uzskata 1585. gadu [šajā gadā ir iznākusi pirmā atrastā grāmata „Catechismus Catholicorum” – K. P.]. Sīkāk tiek atspoguļota franču autoru darbu tulkošana latviski. Liela uzmanība tiek pievērsta izglītībai, skolām, iedzīvotāju lasītprasmes augstajam līmenim, kas neatpaliekot no Holandes (Dumergs 1917: 84–108). Protams, aprakstīti Pirmā

pasauls kara notikumi, latviešu strēlnieku bataljonu cīņas, iedzīvotāju evakuācija no Kurzemes. Un, beidzot, ka latvieši prasot kulturālu un ekonomisku autonomiju brīvā Krievijā. Tā bija plašākā informācija par latviešiem, īpaši to vēsturi un kultūru, sevišķi akcentējot latviešu izglītības līmeni un norādot, ka Latvijā esot vairāk kā 2000 augstskolu absolventu.

Latviešu pieteiktās pretenzijas uz patstāvīgu valsti prasīja plašāku informāciju tieši par tiem, tāpēc 1919. gadā parādās otra E. Dumerga brošūra Arī Latvijas Ārlietu ministrijas informācijas departaments 1922. gadā izdeva īsu T. Zeiferta apskatu franču valodā par latviešu vēsturi. 20. gadu beigās un 30. gadu sākumā parādījās vairāku franču autoru darbi gan par Baltijas valstīm kopā, gan atsevišķi, t.sk. Latviju. Tie bija Rīgas Franču liceja dibinātāja M. Segrestes, kā arī D. Pernika, A. Šambona, A. Monforta, I. Moreina, R. Po (*Paux*), I.-R. Medana un citu darbi (sk. literatūras sarakstu). Gandrīz visos šajos apcerējumos īsāk vai plašāk tika izgaismota latviešu un citu Baltijas tautu vēsture, ekonomika, skarta arī kultūras dzīve. Tādējādi francūži no šīm publikācijām ieguva priekšstatu par jauno valsti pie Baltijas jūras, par latviešu tautu un pamatpriekšstatus par tās kultūru.

Savukārt latviešu autori jautājumu par franču kultūru, literatūru un mākslu galvenokārt ir skāruši vispārēja rakstura darbos par mākslu, literatūru vai atsevišķām radošajām personībām. Izņēmums ir Georga Briežkalna pētījums par Latvijas Universitātes un franču zinātnieku sakariem XX gadsimta 20.–30. gados (Briežkalns 2006: 72–92).

Autora piedāvātais ieskats latviešu un franču kultūras sakaros, sākot ar 19. gs. otro pusi līdz Otrajam pasaules karam, balstīts galvenokārt uz minēto autoru darbiem, apcerēm par mākslu un literatūru, arhīvu materiāliem, atmiņām un uzziņu literatūru.

Latvieši plašākas ziņas par Franciju, tās kultūru ieguva, lasot latviski tulkoto franču literatūru jau nacionālās atmodas periodā. Pirmie tulkojumi parādījās kopš 1868. gada, kad tika pārtulkoti Viktora Igo romāna „Nožēlojamie” fragmenti (Gāliņš, Karulis u.c. 1977: 198). 1871. gadā latviski parādījās Ģ. Barjera joku luga „Pie klavierēm”, ko bija tulkojis J. F. Ballods (Ārons 1902: 10), 1877. gadā Dimanuara (*Dumanior*) un Keraniona luga „Divas atraitnes” (Ārons 1902: 28), 1880. gadā – Žila Verna „Ceļš ap zemi 80 dienās” (Ārons 1902: 223). Astoņdesmito gadu otrajā pusē jau gandrīz ik gadus iznāca kāda franču rakstnieka darba tulkojums: 1886. gadā presē Alfonsa Dodē (*Daudet*) „Kēniņa dēla nāve” (Ārons 1902: 27). 1887. gadā iznāca jau veseli trīs darbi: Alfonsa Dodē „Lauvu mednieks” (Misiņš 1937: 362), J. Bajāra (*Bayard*) „Svētuļu valgos” (Ārons 1902: 8), Gabriela Ferri (Louis de Bellemore) „Mežu Klejjons” (izdeva *Tautas bibliotēka*) (Misiņš 1937: 373), 1889. gadā – Onē Žorža „Grāfiene Zāra” (Misiņš 1937: 429).

19. gs. 90. gados sākās īsti franču grāmatu „plūdi” – ik gadus iznāca 2–6 latviski tulkoti franču rakstnieku darbi gan atsevišķās grāmatās, gan preses izdevumos, t.sk. Žila

Verna, Viktora Igo, Onorē de Balzaka, Pjēra Beranžē, Gija de Mopasāna, Emīla Zolā, Fransuāna Renē de Šatobriāna, Prospēra Merimē un citu darbi (Misiņš 1937: 391– 618). Acīmredzot šādu intensīvu franču autoru darbu tulkošanu veicināja tas, ka Latvijas grāmatu tirgotājiem bija senas un plašas tirdzniecības saites ar Vāciju un Franciju. Tikko grāmata bija iznākusi Parīzē vai Berlīnē, to jau pēc dažām dienām varēja lasīt arī Rīgā (Blūma 2003: 169).

20. gadsimta sākumā franču rakstnieku darbi sāka retāk parādīties, tomēr jāatzīmē Aleksandra Dimā (tēva) „Monte Kristo”, „Trīs musketieri”, Artura Arnū „Kritušie Komunāri”, Žila Verna u.c. (Misiņš 1937: 345–369) franču literatūras klasiķu darbu tulkojumi.

Šajā laika periodā Latvijā parādījās pietiekami labi literatūras tulki no franču valodas, lai gan dažbrīd bija arī teksta pārstāstījumi. Jāpiezīmē, ka ne visos gadījumos tika uzrādīti tulkus vārdi un uzvārdi, dažos gadījumos tika minēti viņu literārie pseidonīmi. Vieni no pirmajiem fiksētajiem tulkotājiem ir jāatzīmē Pērkoņtēvs (Paegļu Mārtiņš), V. Bērzs, Vaidelaitis (Straumes Jānis). Visvairāk ir tulkojuši Āronu Matīss, Lejas-Krūmiņš, Jēkabs Janševskis (Jēkabs Janovskis), R. Kārklīņš, J. Straume, Paegļu Mārtiņš, Valdis (Voldemārs Zālītis), Vilis Dērmanis, A. Vinters, A. Melnalksnis, P. Bernats, arī Augusts Deglavs, Rainis, Aspazija u.c. (Ārons 1902: 251–269).

Jāatzīmē Linarda Laicena tulkojumi, kas parādījās preses izdevumos – 1906., 1907. gada žurnāla „Latvija” literārajos pielikumos. Viņš ir tulkojis Žila Lemetra, Oktava Mirbo (Mirbeau) stāstus un G. Mopasāna romānu „Montriola”, tāpat Voltēra (Marī Fransuā) stāstu „Mikromegs”, kā arī Voltēra „Kandids jeb optimisms” un M. Prevo „Spogulis”. Taču viņš, tāpat kā viens otrs no iepriekš minētajiem tulkiem, tulkoja no vācu vai krievu valodas, jo franču valodu nav pratis (Gudriķe 1965: 174; arī L. Laicena mazmeitas Annas Laicenas stāstījums autoram).

Pavisam līdz Latvijas valsts izveidošanās laikam no franču valodas latviski ir tulkojuši vairāk nekā 40 tulkotāji (Misiņš 1937: 231–273).

Bez literatūras latviešu kultūras dzīvi ietekmēja arī franču glezniecība, īpaši 19. gadsimta beigu modernie virzieni, ko apguva vai no kuriem ietekmējās vairākums latviešu gleznotāju. Kā pirmo varētu minēt Ansi Legzdiņu (1855–1914), kurš ap 1900. gadu apceļojis Rietumeiropu, t.sk. Itāliju, Angliju, Franciju, daudzus savus darbus pārdevis Nicā. Pēc 1905. gada revolūcijas devies atkal ārzemju ceļojumā, šoreiz uz Antverpeni, no kurienes nav atgriezies. Viņa gleznu sižets saistīts ar mitoloģiju: „Veco latviešu upurēšana dieviem”, „Dievs Pērkons”. Ir gleznojis arī ainavas (Cielava 1986: 20).

Tiešāka un nopietnāka latviešu mākslinieku saikne ar franču tēlotāju mākslu sākās ar Kārli Teodoru Hūnu (1830–1877) – Madlienas ērgelnieka un draudzes skolotāja dēlu.

Muižnieka Vulfa pabalstīts, K. Hūns devās uz Pēterburgu, kur 1850. gadā iestājās litogrāfa Papes darbnīcā, bet pēc diviem gadiem iestājās Mākslas akadēmijā, kur viņa skolotāji bija P. Basins, itālietis T. Brunī, kuri pārstāvēja akadēmiskā romantisma strāvu. 1861. gadā K. Hūns par gleznu „Sofijas Vitauta meitas un Vasilija Tumšā kāzas” ieguva mākslinieka grādu. 1863. gadā Mākslas akadēmija viņu uz 6 gadiem aizsūtīja uz ārzemēm. Viņš apmeklēja Leipcigu, Prāgu, Drēzdeni un Minheni, bet apmetās uz dzīvi Parīzē. Te viņš pieslējās romantisma ievadītajam melodramatiskajam vēsturisko skatu gleznošanas virzienam, ko bija iedibinājis Pols Delarošs (*Delaroche*) un turpināja viņa skolnieks Tomā Kutirs. K. Hūns Parīzē darināja metus gleznām „Edīte – Gulbja kakls atrod sava iemīļotā Harolda līķi”, tāpat „Kārlis IX apciemo Kolinji”. Tālāk divas gleznas, kas plašāk pazīstamas: „Bērtuļa nakts priekšvakarā” un „Bērtuļa nakts aina”. Pirmā glezna tika uzstādīta Parīzes salonā un par to K. Hūns 1868. gadā Pēterburgā ieguva akadēmiķa grādu, bet par otru – pēc diviem gadiem ieguva profesora vietu. Ir ziņas, ka šī laikā viņš ir pasniedzis Napoleona III sievai Eiženijai akvareļa glezniecības stundas. No Parīzes K. Hūns devās uz Holandi, Beļģiju, Londonu un Spāniju. Holandiešu meistarū ietekme jūtama viņa gleznā „Galdnieka darbnīca”. 1870. gadā viņš dzīvoja Normandijā un Briselē. Tur darināts viņa darbs „Bruņnieka galva”. K. Hūns Krievijā piedalījās t.s. *peredvižniku* izstādēs. Otrajā izstādē bija arī trīs viņa darbi, kuri pabija arī Rīgā. Viņš ar panākumiem piedalījās starptautiskajās izstādēs Vīnē, Parīzē, Pēterburgā. Viņš mira 1877. gadā ar ātro kakla diloni 47 gadu vecumā (Lapiņš 1953: 138) K. Hūns ir priekšgājējs citiem latviešu gleznotājiem uz meistarības kalngaliem.

Viņa sekotāju vidū jāatzīmē Jūlijs Feders (1838–1909), kurš mācījās Pēterburgas Mākslas akadēmijā, kad tur modē bija romantiskā ainavu glezniecība. Viņš papildināja savas zināšanas un iemaņas Vācijā, vēlāk nokļuva franču reālista Gistava Kurbē ietekmē un pievērsās reālismam. 19. gs. 70. gadi bija J. Federa meistarības augstāko sasniegumu laiks, kad viņa ainavas kļuva tonāli bagātākas. Pēc izstādes Londonā 1874. gadā viņu ievēlēja par Anglijas Mākslas akadēmija locekli (Eglītis 1956: 156).

Zināmu ietekmi franču gleznotāju skola atstāja uz vienu no populārākajiem gleznotājiem Jāni Rozentālu (1865–1916). Viņš mācījās Rīgā, Pēterburgā, 1898. gadā kopā ar Valtera un Kuindži audzēkņiem apceļoja Rietumeiropu, t.sk. Franciju un Itāliju. Pēc tam viņš sāka gleznot impresionistu manierē, izmantojot skaldītās krāsas. Viņa tehnika kļuva plašāka, krāsas dzidrākas, kas atspoguļojās gleznās „Gaidās”, „Meitene pie akas”, „Bērzi” u.c. (Skulme, Lapiņš 1954: 154–159). Franču impresionistu skola ietekmēja Jāni Valteru (1869–1932), tāpat Vilhelmu Purvīti (1872–1945), Voldemāru Matveju (1877–1914), Frederiku Fībigu (1885–1953) u.c. Jāatzīmē, ka F. Fībigs pēc īsas uzturēšanās Pēterburgā 1907. gadā

aizbrauca uz Parīzi, kur dzīvoja vēl 30. gados. Viņš ietekmējās no franču impresionistu un naturālistu skolas (Millersone 1991: 3).

20. gs. sākumā vairāki latviešu mākslinieki Rīgā atvēra savas studijas, no 1904. gada darbu sāka Rīgas Mākslas skola, ko vadīja V. Purvītis. Mākslas dzīvei kļūstot aktīvākai, radās neapmierinātība ar impresionisma virzienu. Šajā laikā Rīgā ieradās Jāzeps Grosvalds (1891–1920), kurš Parīzē bija nostrādājis no 1910. gada līdz 1914. gadam, kur to bija saistījusi Pola Sezana (1839–1906) māksla. Viņš ar draugiem izveidoja šauru mākslinieku apvienību „Zaļā puķe”, kura ar līdzīgām citām grupām „stāvēja” impresionisma pozīcijās. Paša J. Grosvalda, kā arī viņa draugu Jēkaba Kazāka (1895–1920) un Romāna Sutas (1896–1944) vācu ekspresionisma meti bija savijušies ar franču t.s. „mežonu” fovistu jaunajiem glezniecības līdzekļiem. Atgriezies dzimtenē, viņš gribēja kopā ar biedriem doties uz laukiem un tur nodibināt slēgtu gleznotāju koloniju, radīt liela stila darbus, „kuros izskanētu latviešu zemnieka īpatnējais dzīves un darba ritms”. Bet pasaules karš iznīcināja šos sapņus. Viņš nokļūst armijā, 1917. gadā viņš ir franču frontē, tad angļu ekspedīcijas korpusa sastāvā nonāk Mezopotāmijā, Persijā un Kaukāzā. Šo seno kultūras zemju krāsainības ietekmē viņš atrod savu personīgo stilu, kurš atklājas viņa turpmākajos darbos. Kara beigās viņš ir Parīzē Latvijas Valsts diplomātiskā dienestā un nevar pilnībā nodoties mākslai. Diemžēl t.s. spāņu gripa, kas plosījās visā pasaulē, izdzēsa arī J. Grosvalda dzīvību. 1924./1925. gadā tika sarīkota J. Grosvalda atstāto darbu izstāde (Cielava 1986: 360–381).

Laikā pirms Pirmā pasaules kara Francijā mācījās vairāki latviešu mākslinieki. Žiljēna akadēmijā ap 1913.–1914. gadu mācījās Ansis Cīrulis. 1914. gadā viņš ar saviem darbiem piedalījās t.s. Neatkarīgo izstādē un Pavasara salonā. Savukārt Privātā akadēmijā pie Žana Pola papildināja savas zināšanas Ģederts Eliass (1887–1975) (Cielēns 1998: 82).

Mākslas speciālisti uzskata, ka gandrīz visi latviešu gleznotāji arī Latvijas brīvvalsts periodā ir vairāk vai mazāk ietekmējušies no franču glezniecības, izņemot Kārlī Miesnieku.

Jāatzīmē, ka Francijā zināšanas un prasmes ieguva ne vien mākslinieki, bet arī žurnālisti skolotāji, valodnieki, arī mediķi. Kā piemēru var minēt vēlāko žurnālisti Ivandi Kaiju (Tonija Lūkina, dzim. *Millerr*), kura 1910. gadā aizbrauca uz Parīzi studēt Sorbonā Žurnālistikas skolā. Viņa pārvaldījusi krievu, franču, angļu, itāļu, latīņu valodu, nodarbojusies ar tulkošanu un rakstījusi par sieviešu problēmām žurnālos. Tāpat Angelika Gailīte, kura 20. gadu pirmajā pusē strādāja par vēstures un latviešu valodas skolotāju Franču licejā. 1934. gadā viņa apceļojusi Franciju un uzrakstījusi grāmatu par Franciju (Gailīte 1962: 130).

Pēc 1905. gada revolūcijas Francijā, vairīdamies no represijām, nonāca arī zināms skaits latviešu revolucionāru. Viņi tur apguva valodu, studēja Francijas augstskolās un

mācījās citās skolās, kā arī, protams, rakstīja rakstus revolucionārai presei. Tur nonāca arī F. Cielēns un viņa sieva Maija, kura studēja Grenoblē franču valodu. Viņa tur ieguva tiesības pasniegt franču valodu Francijas koloniju vidusskolās, t.sk. arī Krievijas vidusskolās. Arī vēlākais Latvijas diplomāts Ludvigs Sēja bija ieguvis Francijā tiesības mācīt franču valodu Krievijā, ko arī izmantoja, mācīdams franču valodu Dubultu vidusskolā (Cielēns 1998: 65–66).

Latviešu politiskie emigranti te iepazinās ar franču kultūru, sākot ar arhitektūru, muzejiem, īpaši mākslas, tāpat teātriem, ar ikdienas cilvēku uzvedību un, beidzot, ar franču politisko dzīvi un parlamenta darbību. Daži no viņiem apmeklēja lekcijas Sorbonā kā brīvklausītāji (Cielēns 1998: 85–87).

1913. gadā Parīzē bija izveidojusies 40 cilvēku liela latviešu kolonija. Bija nodibināta latviešu biedrība ar bibliotēku un lasītavu, ko vadīja 1905. gada revolūcijas dalībnieks Grāvītis. Pastāvēja latviešu sociāldemokrātu partijas nodaļa ar savām aktivitātēm. Te bija arī boļševiku pārstāvji, kā Jānis Bērziņš, Roberts Pelše u.c. Sākoties karam, lielākā daļa no šīs kolonijas pārvācās uz Šveici (Berni) vai Angliju (Londonu). Kā raksta F. Cielēns, Šveicē 1915. gadā viņš esot izstrādājis Latvijas politiskās autonomijas Satversmes projekta tēzes, ko boļševiki neatbalstījuši. Šāda projekta nepieciešamību F. Cielēns motivēja ar to, ka tobrīd Vācija reāli apdraudējusi Latviju un visu Baltiju, cenšoties nostiprināties tajā, tā apdraudot latviešu tālāko likteni. Un otrs iemesls – nevarēja tikai cerēt uz cara žēlastību, kurš par latviešu lojalitāti varētu dot kādas reformas Baltijai, ierobežojot vācu muižniecības priekšrocības. Projekts paredzēja visu latviešu apdzīvoto teritoriju, arī Latgales apvienošanu vienā autonomās Latvijas teritorijā. Būtiska prasība bija obligātās valsts valodas [tajā laikā tā ir krievu valoda – K. P.] atcelšana un mātes valodas tiesību nodrošināšana skolās, tiesās, administrācijā un vispārīgi visās atklātās sabiedriskās iestādēs. Tas pavērtu ceļu uz latviešu nācijas konsolidāciju un tālāku kultūras attīstību. Šveicē tika izveidota arī Latviešu komiteja 1916. gadā (Cielēns 1998: 102–107).

Šajā periodā frančiem par latviešiem informāciju sniedza paši latvieši, kuri tajā laikā uzturējās Francijā. Taču bija arī nedaudzi francūži, kuri ieguva informāciju Latvijā, jo bija te iebraukuši vai aizsūtīti uz Latviju kā mācību spēki. Viņi pat brīnījās, ka pastāv tādas mazas tautas kā latvieši un igauņi, kas cīnās par savu valodu un pašpārvaldi. Tāpēc informācija bija dažbrīd ļoti primitīva. Šajā sakarā jāmin valodnieks Marsels Segreste, kurš 1906. gada augustā tika atsūtīts uz Krievijas Baltijas provincēm mācīt franču valodu. Viņš strādāja skolā un sūtīja pārskatus savai valdībai par dzīvi Latvijā. M. Segreste uzturējās Latvijā līdz Pirmajam pasaules karam (Lemanis 1993: 10–18).

Pēc Latvijas valsts izveidošanās abu tautu kultūras sakari kļuva vispusīgāki un intensīvāki. Klāt nāca arī politiskās un ekonomiskās intereses, kuru realizācijā ne reti izmantoja arī kultūras un izglītības pasākumus. 1920. gadā Parīzē izveidojās „Franču-latviešu intelektuālās tuvināšanās komiteja” (*Comité Franco-Letton de rapprochement intellectuel*) draudzības un kultūras sakaru veicināšanai Francijas un Latvijas starpā. Tās vadītāji no Francijas puses bija augstskolu mācību spēki A. Ozērs (*Hauser*) un A. Meijē (*Mielliet*), kā arī Olārs (*Aulars*), Šarls Žids (*Charle Gide*) u.c. No Latvijas puses – sūtnis Francijā Oļģerts Grosvalds, sūtniecības padomnieks Pēteris Sēja. Darba plānā bija paredzēts organizēt kursus, priekšlasījumus, rūpēties par stipendijām latviešiem franču skolās, franču grāmatu ziedojumi Latvijas bibliotēkām un informācijas sniegšana par savu darbu.

Šīs komitejas darbu P. Sēja raksturoja ziņojumā uz Rīgu par Komitejas 1922. g. 1. maija biedru sapulces darbu, kurā Latvijas sūtniecības telpās piedalījušies visi minētie komitejas locekļi un latviešu draugi. O. Grosvalds informējis, ka Latvijas kultūras fonds subsidējot vairākus latviešu māksliniekus, kuri patlaban atrodies Parīzē studiju nolūkos, bet no Latvijas Izglītības ministrijas speciālā uzdevumā uz Parīzi atsūtīti divi delegāti, lai iepazītos ar Francijas arodskolu un tautskolu iekārtu. Daži augsti Latvijas armijas virsnieki piedalījušies franču armijas militārosursos. Profesors Ozērs referējis par komitejas līdzšinējo darbu, atzīmējot, ka Turknienas [Turkonas – K. P.] licejā komiteja palīdzējusi ievietot sešus latviešu audzēkņus, ar kuru sekmēm liceja direkcija, kā arī komiteja varot būt „ļoti mierā”. Ozērs atzinis mēģinājumu par veiksmīgu un izteicies par nepieciešamību atrast līdzekļus, lai nākamajā gadā varētu uz Franciju sūtīt kādu latviešu skolnieku grupu. Viņš informējis, ka Latvijas liceja audzēkņu grupai pagājušajās Ziemassvētku brīvdienās bijusi iespēja uzturēties kādu nedēļu Parīzē, apmeklēt muzejus, teātri utt. Arī Lieldienu brīvdienās skolnieki sava teicamā audzinātāja Paula Jureviča kunga pavadībā apmeklējuši dažas Ziemeļfrancijas pilsētas. Ozērs atzinis, ka sāpīgākais jautājums komitejai esot līdzekļu trūkums. P. Sēja ziņojis, ka komitejai ikkatra skolnieka uzturēšanās Turknienā izmaksājot ap 2 500 franku gadā, nerēķinot ekskursijas utt. Pagājušajā gadā 5 000 franku ziedojusi Francijas Ārlietu ministrija un 2 000 franku Linu tirdzniecības sabiedrība *Lillē*. Divus skolniekus uzturēt solījušies Latvijas valdība, respektīvi, Ārlietu un Izglītības ministrija. Vēl jāgādādot līdzekļi viena skolnieka uzturam un citiem izdevumiem. Lai sagādātu līdzekļus nākamajam gadam, komiteja pēc Ozēra priekšlikuma nolēmusi pēc iespējas drīzāk saziņā ar *Alliance Française* organizēt kādu plašāku priekšlasījumu par Latviju. Tāpat nolēmuši lūgt Francijas valdību neliegt savu pabalstu arī nākamajam gadam, kaut gan budžeta samazinājuma dēļ izredzes neesot lielas. Tāpēc komiteja nolēmusi griezties pie dažām tirdzniecības kamerām Francijā, kā arī aicinājusi komisijas locekļus ziedot līdzekļus. Ozērs ziņojis, ka Strasbūras

tirdzniecības kamera apsolījusi uz nākamā gada rudeni stipendiju viena latvieša studijām Strasbūras Augstākajā komercinstitūtā. Komiteja nolēmusi no savas puses uzrunāt Francijas augstskolas ar lūgumu ziedot grāmatas Latvijas augstskolai Rīgā un veicināt Francijas parlamentāriešu braucienus uz Rīgu (LVVA 191.l.: 27.–29. lp.). Šī diezgan plašā dokumenta atstāstījums visai spilgti liecina par problēmām, kas bija jāpārvar pēckara gados, lai nodrošinātu Latvijas jauniešu izglītošanu Francijas skolās, kā arī franču inteligences gatavību palīdzēt šajā procesā, ziedojot gan savu laiku un arī līdzekļus.

Lai kādi bija konkrēto pasākumu motīvi, kopumā tie paplašināja tautu iespējas iepazīt vienai otru, tās kultūru un ne reti „atklāt” vienam otru. Šajā sakarā jāatzīmē Francijas aktivitātes izglītības jomā jau 20. gadu sākumā. Pirms Latvijas valsts izveidošanās frančus īpaši neinteresēja latviešu izglītošana Francijas skolās, bet, ja kāds vēlējās apgūt franču valodu Francijā, tā bija viņa paša darīšana. 20. gadu sākumā situācija mainījās. Francijas valdība centās aktivizēt franču valodas izplatīšanu Latvijā un veicināja latviešu jauniešu apmācīšanas programmu arī Francijā. Mērķis bija pastiprināt franču kultūras ietekmi šajā tradicionāli vācu kultūras ietekmes zonā.

Jau pieminētais M. Segreste, kurš atstāja Latvijas teritoriju, sākoties Pirmajam pasaules karam, 1920. gadā tika nosūtīts uz Latviju, lai strādātu gan Ārlietu ministrijas uzdevumā, gan Latvijas Universitātē par franču valodas un literatūras docentu, kā arī lai organizētu franču mācību iestādi Latvijā. Sākotnēji Latvijas valdība izturējās ar zināmu atturību pret M. Segrestes aktivitātēm. Latvijas sūtnim Francijā O. Grosvaldam ienāca ziņas, ka Latvijas valdība nedodot atļauju atvērt skolu. O. Grosvalds ziņojumā aizrādīja: „Šī atļauja agrāk no valdības dota un Francijas ārlietu ministrija viņai devusi lielu pabalstu. Man liekas, ka franču-latviešu labo attiecību interesēs šai skolai visādi vajadzētu nākt pretim.” (LVVA 121. l.: 61.lp)

Latvijas valdības nostāja acīmredzot mainījās, un M. Segreste 1921. gada vasarā iznomāja Herdera institūta ēku Elizabetes ielā 29, lika to izremontēt un 1. septembrī atvēra franču liceju. Tā darbību atbalstīja Latviešu-franču tuvināšanās biedrība, līdzekļus deva abu valstu valdības. Līdzekļi nāca arī no skolas naudām. Gandrīz vienlaicīgi radās doma nodibināt Rīgā arī kādu augstāku franču mācību iestādi. Ar 1921. gada septembri darbu uzsāka Franču institūts, kas tika izveidots no 1920./1921. gadā sarīkotajiem kursiem franču literatūrā un vēsturē, kurus bija vadījis pats M. Segreste. Franču institūtu finansēja Francijas valdība. Šim institūtam bija trīs gadu programma. Tas sagatavoja prāvu skaitu franču valodas un literatūras skolotāju Baltijas valstu mācību iestādēm. 20. gados gan Franču licejam, gan institūtam mācības notika Elizabetes ielā 29, bet ar 1930. gadu tas pārcēlās uz telpām Krišjāņa Valdemāra un Aristīda Briāna ielas krustojumā. Te bija uzcelta speciāli Franču licejam

paredzēta ēka, kuras celtniecībai līdzekļus lielākoties deva Francijas valdība. Liceja pārceļšanos uz jaunām telpām M. Segreste nosauca par „franču ietekmes Latvijā simbolu”. (Lemanis 1993: 10–18)

Runājot par M. Segrestes paveikto, jāatzīmē arī 1927. gadā nodibinātā Ārzemju preses asociācija Rīgā. 1930. gadā šī asociācija sāka izdot žurnālu „*La Lettonie*” *Vue par les representants de la Presse étrangère à Riga*. Ievadu pirmajam numuram uzrakstīja M. Segreste, kurš bija šīs asociācijas loceklis. Žurnāls angļu, franču, vācu valodā sniedza informāciju par dzīvi Latvijā.

Franču licejs darbojās no 1921. gada līdz 1941. gadam. Tā direktori bija Marsels Etjēns Segreste (1921–1926), Augusts Leimanis (1926–1940), Jānis Kadilis (1940–1941). Liceja kuratori bija M. E. Segreste (1926–1938) un Raimonds Šmileins (1935–1940). Franču valodu licejā mācīja pasniedzēji no Francijas. Dažādu laiku tajā strādāja 16 pasniedzēji, pārsvarā sievietes. Licejā bija pirmsskola, sešklasīgā pamatskola un četrklasīgā ģimnāzija. Visus priekšmetus, izņemot franču valodu, mācīja pēc Latvijas skolu programmas. 1936./37. mācību gadā licejā bija 297 skolēni un 22 skolotāji (Lemanis 1993: 8–23).

Latvijas skolēni un studenti varēja iegūt izglītību arī Francijā, jo valdība bija atvēlējusi noteiktu vietu skaitu skolniekiem no Latvijas Turkonas (Tourcoing) licejā. Latvijas sūtnis Francijā O. Grosvalds savā 1921. gada 30. jūlija ziņojumā uz Rīgu atzīmēja Franču-latviešu intelektuālās tuvināšanās biedrības priekšsēdētāja prof. Anrī Ozera (*Henri Hauser*) nopelnus šī pasākuma organizēšanā. Viņš esot dabūjis no Ārlietu ministrijas kultūras nodaļas 5000 franku pabalstu šim gadam. „Ceram”, rakstīja O. Grosvalds, „ka nākošā semestra sākumā varēs realizēt latviešu zēnu sūtīšanu uz Francijas liceju, kam būtu ļoti liela nozīme”. (LVVA ,120.l.: 40. lp.) Šī liceja absolventi varēja studēt Lilles Universitātē literatūru, tiesības vai medicīnu. 1921. gadā P. Jureviča vadībā tur ieradās 6 zēni no Latvijas. 1930./31. gadā tur mācījušies 10 audzēkņi no Latvijas. Šo liceju kūrējuši Parīzes Franču koledžas prof. Antuans Meijē, Institūta loceklis prof. A. Ozers (Muevret 1934: 217). Latvijas valdība nodrošināja studijas ierēdņiem Politoloģijas augstskolā, Tulūzas un Grenobles elektrotehniskajos institūtos, bet mākslas un amatniecības skolās – māksliniekiem. Kāds jauns latvietis 1929. gadā kļuva par Vispārējās matemātikas konkursa laureātu (Orcier 2005: 48).

1934. gadā dažādās Francijas skolās un augstskolās mācījās 6 stipendiāti no Latvijas, t.sk. Pedagoģiskajā institūtā (*Ecole Normale*) – 1, Augstākajā Kara skolā (*Ecole Supérieure de Guerre*) – 1 un Šampolionas licejā (*Lycee Champollion*) Grenoblē – 4 audzēkņi (LVVA, 5963.l.: 589. lp.). Interesanti atzīmēt, ka disciplīna licejos bija ļoti stingra un neatļauta liceja atstāšana uz vairākām stundām nozīmēja audzēkņa izslēgšanu, kā tas gadījās ar matemātikas

klases audzēkni Leonīdu Stūri 1936. gada jūlijā, kurš bija atstājis uz 4 stundām liceju bez atļaujas, nevienu par to nebrīdinot. Nelīdzēja Latvijas sūtniecības iejaukšanās un viņa vietā nācās nosūtīt Franču liceja audzēkni Ģirtu Bauzi (LVVA, 6587.1.: 7.–11.lp.).

Tādā veidā starpkaru periodā Francijā izglītību dažādās skolās Francijā un ar franču pedagogu piedalīšanos arī Latvijā ieguva vairāki simti cilvēku.

Pēc Latvijas neatkarības iegūšanas franču literatūras tulkošanas darbs turpinājās, taču jau rūpīgāk atlasot autorus un lielāku uzmanību pievēršot autoru jaunajai paaudzei. 20. gadsimta 20.–30. gados un arī 40. gados tulkojumi kļuva profesionālāki, precīzāk tika atveidotas franču rakstnieku izteiksmes īpatnības. Īpaši jāatzīmē Elza Stērste, kura bija mācījusies Pēterpils konservatorijā, studējusi Parīzē Sorbonā filoloģiju (1911–1913) un precējusies ar dzejnieku Edvartu Virzu. Šīs studijas ietekmēja arī viņas daiļradi, kurā kritiķi saskatīja eleganci un francisku grāciju. E. Stērste ir tulkojusi prozu, kā Žozefa Bedjē „Stāsts par Tristānu un Izoldi” (1922), Anatola Fransa „Taīda” (1927) u.c. Pēckara gados lielākie tulkojumi bija Romēna Rolāna „Kolā Brinjons. Rezglis vēl dzīvs” (1946) un Onorē Balzaka „Gorio tēvs” (1949) (Prande 1926: 431).

Kā franču kultūras cildinātājs īpaši minams Edvarts Virza, kam piediedrojās pulciņš citu latviešu inteliģentu. E. Virza jau pirms Pirmā pasaules kara nodarbojās ar franču lirikas tulkojumiem, un 1921. gadā iznāca viņa krājums „Franču lirika XIX gadu simtenī”, kam sekoja arī citi franču autoru darbu tulkojumi (Segreste 1930: 129).

Jānis Sudrabkalns ir iztulkojis šādus darbus: Anrī Barbiss „Skaidrība” (1919), A. Franss „Eņģeļu dumpis”, brāļu Edmonda un Žīla Gonkūru romānu „Žermīni Lasertē” (1921), Žana Batista Moljēra „Zoržs Dandēns” un R. Rolāna „Mīlas un nāves spēle” (1925). Andrejs Upīts tulkojis Gustava Flobēra romānu „Salambo” (1924), A. Fransa „Sarkanā lilija” (1925), Žīla Verna „Jūras dibenā” (1927), „Ap zemeslodi 80 dienās” (1929), „Mazais kapteinis” (1935) u.c.

30. gados sāka iznākt atsevišķu franču autoru kopotie raksti. Vispirms jāatzīmē Gija de Mopasāna „Kopoti raksti” 20 sējumos, ko laikā no 1928. gada līdz 1938. gadam izdeva Raņķa izdevniecība. Atsevišķus darbus tulkojuši Jānis Jaunsudrabiņš, Roberts Kroders, A. Mežsēts, A. Bērziņš, E. Blanks, J. Springīšis un A. Jansons. 1938. gadā tika izdoti A. Dimā (tēva) „Kopoti raksti” 10 sējumos.

Latviski tika tulkoti ne tikai franču prozas darbi, bet arī dzeja. Kopš 19. gs. 80. gadiem periodikā parādījās atsevišķi V. Igo, Silē-Pridona dzejoļi. 20. gs. sākumā tika nopublicētas Alfrēda de Misē, Šarla Bodlēra un Pola Verlēna dzejoļu kopas. Grāmatā ir izdoti viduslaiku franču dzejnieces t.s. Francijas Marijas (*Marie de France*) līroepiskie dzejējumi (1921), ko tulkojis Arnolds Spekke (Zeiferts 1934: 523).

Nevar nepieminēt arī franču autoru lugu tulkojumus latviski starpkaru posmā. Hronoloģiski ņemot, jāmin Fransuā Koppe „Kremonas vijolnieks”. Tā ir viencēliena komēdija, ko tulkojis Jānis Ezeriņš (1922). Margaritas Majot „Mans luteklītis” – komēdija farss, tulkojis Rožkins (1922), izdota Jāņa Rozes apgādā. Oktovs Mirbo „Iemīlējušies” (1923) – joks vienā cēlienā, ko tulkojis J. Ezeriņš. Līdz 1940. gadam tika iztulkotas un izdotas vēl 13 lugas: viena traģēdija, viena drāma un pārējās – komēdijas. 1922. gadā Rīga atzīmēja Ž. B. Moljēra 300 dzimšanas dienu. 30. gadu beigās populāras bija Mariaka un Žana Žirodū lugas. Žils Romēns ar panākumiem viesojās Rīgā 1938. gadā (Orcier 2005: 49).

Novērtēt iepriekš minēto darbu tulkojumu kvalitāti autors kā vēsturnieks neuzņemas. Var vienīgi atsaukties uz Skaidrītes Jaunarājas izteikumiem intervijā ar Daini Bērziņu par 30. gadu tulkotājiem. Viņa uzteic Lizetes Skalbes 30. gadu tulkojumus, turpretī G. de Mopasāna tulkojumi esot galīgi nederīgi. Viņa atzīmē, ka arī Zenta Mauriņa savā laikā kritizējusi šos tulkojumus, aizrādot, ka Austrumu tirgus esot aprakstīts vienā vārdā: „Tur varēja nopirkt visu ko.” Viņa uzskatījusi, ka, ja tā tulko, tad tā esot grāmatas nāve (Bērziņš 1997: 8–9).

Tādā veidā latviešu lasītājam jau ar 19. gs. beigām bija iespēja iepazīties ar plašu franču prozas darbu klāstu, mazāku dzejas darbu un lugu skaitu, protams, dažādas kvalitātes, domātas dažādām gaumēm, kas kopumā īpaši inteliģencei ļāva iegūt priekšstatu gan par franču dažādo literatūru, gan par franču kultūru, dzīvesveidu, domāšanu, politiskajiem uzskatiem.

Pretēja virziena plūsma literatūras laukā varēja sākt iezīmēties ar Latvijas neatkarības iegūšanu. 1920. gada 28. novembrī Latvijas t.s. legācijas [pārstāvniecības – K. P.] vadītājs Parīzē O. Grosvalds ziņoja par Raiņa lugas „Uguns un nakts” gatavošanu izdošanai franču valodā. To esot izskatījis dzejnieks Pols Forts (*Paul Fort*) un sarakstījis ļoti labu ievadu. Taču izdevējs prasot 10 000 frankus un legācija tādas summas bez ministra atļaujas nevarot izdot (LVVA, 15.1.: 23. lp.). Kā redzam no ziņojuma satura, latviešiem pašiem bija jāpopularizē sava literatūra Francijā. Latvijai vēl nebija tāda veida kultūrpolitikas, kādu pazina Eiropas vecās kultūras zemes, sevišķi tās, kurām rūpēja viņu valodas un kultūras izplatība. Tāpēc jāatzīmē tie pasākumi, ko organizēja atsevišķi rakstnieki un tulkotāji.

1926. gada maijā rakstnieks Jūlijs Vecozols organizēja Parīzē „Latvju vakaru”. Tajā piedalījās Rīgas Dailes un Nacionālā teātra aktieri, skolu un augstskolu pasniedzēji (Jaunākās Ziņas 1926: Nr.151). Tāpat ievērtību izpelnījās Aijas Bertrandes franču valodā pārtulkotā E. Virzas poēma „Straumēni”, ko izdeva R. Dunkana akadēmija Parīzē 1939. gadā. Latviešu kultūras propagandā sevišķu rosību izrādīja prof. Dr. phil. Arnolds Spekke, kurš lasīja lekcijas par latviešu kultūru ļoti daudzās Eiropas Universitātēs un akadēmijās, tai skaitā Parīzē.

Kopumā novērtējot latviešu un franču sakarus literatūras jomā, jākonstatē franču prozaiķu ietekme uz latviešu rakstnieku daiļradi (A. Deglava, A. Upīša u.c.), kā arī franču dzejas ietekme uz 20.–30. gadu latviešu dzeju.

Pēc Latvijas valsts izveidošanās 20. gados Rīgā un Latvijā vispār jau veidojās savas mākslinieku apvienības, biedrības un arodbiedrības. Liela nozīme bija ārzemju mākslinieku izstādēm, kuru vidū 1931. gadā bija arī Franču salona gleznotāju izstāde. 1932. gadā pie Valsts Mākslas muzeja tika atvērta Beļģijas mākslas nodaļa, kas mazināja franču mākslas ietekmi. Tomēr arī vēlāka laika gleznotāju Jāņa Liepiņa (1894–1964), Leo Svempa (1897–1975), Anša Cīruļa (1883–1942) u.c. darbos šo ietekmi vēl var saskatīt.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka ar šo laiku sākās oficiālā franču iepazīstināšana ar latviešu mākslu. Faktiski tā jau bija sākusies ar K. Hūnu, V. Matveju, V. Purvīti, kuri ar panākumiem piedalījās Parīzes mākslas izstādēs. Tāpat savus darbus t.s. Neatkarīgo salonā 1913. gadā izstādīja A. Cīrulis, F. Fībigs u.c., tādējādi dodot iespēju frančiem iepazīties arī ar latviešu māksliniekiem, lai gan tie visi toreiz skaitījās Krievijas pilsoņi. Pēc neatkarīgas Latvijas valsts izveidošanās ievērojama latviešu mākslinieku grupa piedalījās „Mūsdienu mākslas izstādē” Parīzē 1925. gadā, tāpat arī 1930. un 1935. gada izstādēs. 1925. gada starptautiskajā izstādē latviešu mākslinieks scenogrāfs Jānis Muncis ieguva *Grand Prix* (Stranga 2002: 14), bet R. Sutas porcelāna meistarų grupa ieguva divas zelta un vienu bronzas medaļu (Suta 2004: 93–95). 1926. gada pavasarī Parīzē savus darbus demonstrēja tēlnieks Kārlis Zālītis. Franči tos uzņēma atzinīgi un vērtēja K. Zālīti kā avangardistu mākslā (Jaunākās Ziņas 1926: Nr. 132). Savu darbu izstādi 1927. gadā organizēja Ludolfs Liberts (1895–1959). Viņš ar saviem darbiem piedalījās arī Parīzes Rudens salona izstādēs 1929.–1933. gadā. Parīzē dzīvoja arī gleznotājs Rūdolfs Pinnis (Orcier 2005: 48–49).

1928. gadā ar Latvijas Izglītības ministrijas atbalstu valsts 10 gadu jubilejai veltītajā izstādē kopīgi piedalījās visas latviešu mākslinieku apvienības. Kopskates tika sarīkotas Varšavā, Budapeštā, Kopenhāgenā, Parīzē, Londonā u.c. (Jaunākās Ziņas 1928: Nr. 262, 266).

1935. gada vasarā Parīzē tika atklāta Baltijas valstu tautas mākslas izstāde, audumi, tērpi, gleznas, skulptūras, keramika. Tā ilga līdz pat rudenim. Latvija tajā bija pārstāvēta ar cimdiem, jostām, šallēm, galvassegām, dzintara izstrādājumiem no Kurzemes, kokgriezumiem, kārbām u.c. Latviešu saktas bija īpaši ieintrīģējušas frančus (Jaunākās Ziņas, 1935: Nr. 181).

Visplašākā Latvijas mākslinieku izstāde Parīzē notika 1939. gadā no 27. janvāra līdz 28. februārim, kas tika organizēta abu valstu prezidentu aizgādībā. Faktiskais organizētājs bija Francijas Izglītības ministrija. Tajā piedalījās 187 mākslinieki ar 169 gleznām un 18 skulptūrām. Plaši bija pārstāvēti tautas mākslas dažādie virzieni – audumi, keramika, grebumi,

grāmatu apdares. Interesanti atzīmēt, ka tika eksponēti arī Latvijas Valsts muzeja eksponāti, arhīva dokumenti franču valodā, starp tiem 1645. gada līgums starp Kurzemes hercogu Jēkabu un Francijas karali Ludviķi XIV, tā atgādinot par agrākām saitēm starp Franciju un Latvijas teritoriju. Franču prese augstu novērtēja latviešu mākslu – kā vienu no attīstītākajām Eiropā. Žurnāls „Beaux arts” 27. janvāra, 3. un 10. februāra numuros plaši rakstīja par latviešu mākslas izstādi, atzīmējot eksponēto priekšmetu augsto māksliniecisko vērtību. Bija ievietotas Ģ. Eliasa, J. Liepiņa, L. Svempa gleznu reprodukcijas. Tika sniegti diezgan plaši atsevišķu mākslinieku darbu vērtējumi, neizmirstot atgādināt arī franču mākslas ietekmi. Kopumā tika atzīts, ka latviešu māksla saglabā savas nacionālās izteiksmes īpatnības, ka tā piesātināta ar lauku kultūru, dziļi sakņojas dzimtajā zemē, jo latviešu dzīves centrā stāv zemnieks, tāpēc no zemnieku dzīves ņemti daudzi sižeti. Latviešu mākslinieki apzinīgi atturoties no simbolisma, kubistu formālisma, no abstrakcijām un ekspresionisma. Viņi nevienu neatdarinot, bet esot tuvi normandietim Difrenesam, flāmiem Pernekam un M. de Vlaminkam. Līdzīgi kā minētajiem māksliniekiem, arī latviešiem esot tieksme uz reālo, mīlot gleznot platas, sulīgas un greznas lietas. Viņu galvenais nopelns ir sirsnība, kas atšķirībā no dažiem citu valstu gleznotājiem necenšoties iet pēc Pablo Pikaso vai Anrī Matisa darbiem. Viņi nemeklējot sižetus franču vai amerikāņu mākslas veikalos, bet gleznojot to, ko redzot Latvijā, kura esot maza zeme, bet kura tik plašā mērā padarot bagātāku Eiropas mākslu. Tas vēl lieku reizi apliecinot to, ka civilizācija nenozīmē to pašu, ko militāra varenība, liels eksports un pirkšanas spējas. Vai, starp citu, arī Grieķija attiecībā pret Persiju un Romu nav bijusi maza valsts? Mākslinieku darbiem esot raksturīgs svaigums, nedaudz melanholisks ziemeļu romantisma garā. Minētā laikraksta 10. februāra numurā tika vērtēta latviešu tautas māksla un ievietoti attēli. Augsti tika novērtēti keramiķu, audēju un rotkaļu darbi. Latviešu tauta tika raksturota kā mākslinieciski ļoti apdāvināta, kuras zemnieku māksla varot ierosināt jaunas domas arī modernajā dekoratīvajā mākslā (Atbalsis 1939: 326–327).

Līdzīga izstāde tika organizēta Rīgas pilsētas Mākslas muzejā 1939. gada 2. martā, kurā bija 98 Francijas mākslinieku darbi no Mākslas muzeja kolekcijas, kā arī citu ārzemnieku darbi, kuri dzīvoja Francijā, t.sk. Pablo Pikaso, Van Dogena, Marka Šagāla, Vijāra, Bināra u.c. (Orcier 2005: 49).

Apskatītās izstādes, ko latviešu mākslinieki organizēja franču skatītājiem un franču mākslinieki Latvijā, Latvijas brīvvalsts gados visai pārliciecināši liecina par ilgstošo latviešu mākslinieku sakaru ar franču māksliniekiem un to auglīgo ietekmi uz tēlotājmākslas attīstību Latvijā. Lai arī latviešu gleznotāju darbos varēja atrast franču mākslas ietekmi, tomēr latvieši gāja pa savu ceļu, izvēlējās sev tuvus sižetus, tā padarot bagātāku Eiropas kultūru.

Bez minētajiem virzieniem, kuros latvieši no skolniekiem bija kļuvuši par līdzvērtīgiem partneriem, jāmin latviešu koru kultūra, kura tika tālāk izkopta un demonstrēta pasaulē, arī Francijā. Divas reizes Francijā – 1925. un 1939. gadā – viesojās pazīstamais Teodora Reitera koris. 1939. gada martā T. Reitera kora ārzemju turnejas laikā notika koncerts pašā lielākajā Parīzes zālē „Pleijel”, kur parasti notika masu mītiņi. Koncerts izpelnījās lielu klausītāju atzinību (Reiters 1939: Nr.78). Tāpat var runāt par latviešu un franču kultūras sakariem citos mākslas virzienos, kuros latvieši demonstrēja atzīstamus panākumus – teātra, operas, baleta mākslā. Tomēr ciešāka saskare konstatējama tēlotājmākslā un literatūrā, kur vērojama intensīvāka mijiedarbība un augstāki kvantitatīvie rādītāji. Ir jāpiekrīt prof. A. Strangas teiktajam par 30. gadu nogales latviešu mākslu: „Mēs vairs nebijām vienkārši epigoņi, mēs bijām Eiropas mākslas neatņemama un radoša sastāvdaļa”. (Stranga, 2002: 14) Un savu lomu te nospēlēja arī latviešu un franču kultūras sakari.

AVOTI

- Cielēns, Felikss (1961). *No bezvēstures tautas līdz piltiesīgai nācijai*: 1. sēj. Stokholma: Memento.
Jaunākās Ziņas (1926). Nr. 151.
Jaunākās Ziņas (1928). Nr. 250.
Jaunākās Ziņas (1935). Nr. 181.
 Latvijas Valsts vēstures arhīvs 2574. fonds, 4. apraksts, 15. lieta, turpmāk: LVVA, 2574.f., 4. apr. 15. l., 27–29.lp.
 LVVA 2574.f., 4.apr., 120.l., 40.lp.
 LVVA 2574.f., 4.apr., 121. l., 61.lp.
 LVVA 2574.f., 4.apr., 191.l., 27–29. lp.
 LVVA 2574. f. 4.apr., 5963.l., 589. lp.
 LVVA 2574., 4.apr., 6587. l., 7–11. lp.
 Reitera koris atgriežas Dzimtenē (1939). *Jaunākās ziņas*. Nr. 78.16.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Atbalsis. (1939). Franči par latviešu mākslu. *Sējējs*. 1. pusg. 326–327.
 Avotiņa, Austra (2003). Latvijas Republika (1918–1940). *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC. 254–256.
 Ārons, Matīss (1902). *Latviešu tulkotās beletristikas rādītājs*. Rīga: RLB Zinību komisija.
 Berģis, Jānis (1893–1899). *Latviešu rakstniecības rādītājs: rokas grāmata visiem grāmatu tirgotājiem, bibliotēkām, kolportieriem, skolotājiem un katram, kas ar grāmatām nodarbojas*. 1.– 2. sēj. Jelgava: J.Šablovskis.
 Bērziņš, Dainis (1997). Intervija ar tulkotāju Skaidrīti Jaunarāju. *Grāmatu apskats*. 1997. Nr.2. 6–9.
 Blūma, Daina (2003). Tautas atmodas laikmets (19. gs. vidus – 1918). *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 149–218.
 Brempele, Ārija (1967). *Latvieši un latviski tulkotā daiļliteratūra*. Rīga: Zinātne.
 Briežkalns, Georgs (2006). Latvijas Universitātes un franču zinātnieku sakari XX gadsimta 20.–30. gados. *Zinātņu vēsture un muzejniecība: Latvijas Universitātes raksti*, 693. sējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 72–92.
 Chambon, Henry de (1933). *Origines et histoire dela Lettonie: XII*. Lille, Paris: Mercure Universel.
 Cielava, S. (atb. red.). (1986). *Latviešu tēlotāja māksla 1860–1940*. Rīga: Zinātne.
 Doumergue, Émile (1917). *Les Lettons: les provinces Baltiques et le Pangermanisme prussien en Russia*. Paris: Foi et vie.
 Doumergue, Émile (1919). *La Lettonie et la mer Baltique*. Paris: Foi et vie.
 Eglītis Andrejs, Lapiņš Arturs (1956). *Jūlijs Feders: monogrāfija*. Rīga: LVI.
 Gudriķe, Biruta u.c. (1965). *Latviešu literatūras darbinieki: biogrāfiskā vārdnīca*. Rīga: Zinātne.
Franču licejs 1921–1940: rakstu krājums (1991). Rīga: Kabata.
 Gailīte, Angelika (1962). *Ceļiniece*. Stokholma: Daugava.

- Gāliņš, Harijs, Karulis Konstantīns u.c. (1977). Viktors Igo latviski. *Karogs*. Nr. 2. 198–199.
- Johansons, Andrejs (1954). *Pakavu dunoņa: esejas*. Stokholma: Daugava.
- Lapiņš, Arturs (1953). *Kārlis Hūns*. Rīga: LVI.
- Lemanis, J. (sast.). (1993). *Franču licejs: 2. grāmata*. Rīga: Kabata.
- Meuvret, J. (1934). *Histoire des Pays Baltiques Lituanie-Lettonie-Estonie-Finlande*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Miedan I.-R. (1938). *Comment on fait un état Lettonie*. Avant –propos de H.de Monfort. Paris: Correa cop.
- Millersone, G. (1991). Mākslinieks no Talsiem. *Talsu Vēstis*. 20. jūnijā.
- Misiņš, Jānis (1937). *Latviešu rakstniecības rādītājs*. 1585–1925. 2. sēj. Rīga: Kultūras fonds.
- Monfort, Henri (1933). *Les nouveaux etats de la Baltique: XVI*. Pref. De M.Charles Dupuis. Paris: A. Pedone.
- Moreins, Izaks (1935). *La Lettonie nouvelle: faits et tendances*. Rīga: Livonia.
- Orcier, Pascal (2005). *La Lettonie en Europe: atlas de la Letton*. S.L.: Zvaigzne ABC.
- Pernik, Daniel (1930). *Les relations économiques de la France et de la lettonie*. Toulouse: Imprimerie Regionale.
- Puaux, Rene (1937). *Portrait de la Lettonie: IV*. Paris: Libr. Plon.
- Segreste, Marsel (1930). *La Lettonie*. Preface de Henri Hauser. Paris: Edition Rieder.
- Skulme, Uga, Lapiņš, Arturs (1954). *Jānis Rozentāls*. Rīga: LVI.
- Stranga, Aivars (2002). Latvijas vieta un loma Eiropā. Latvijas nacionālā un eiropiskā identitāte. *Latvija un Francija: sabiedrotie un partneri Eiropā: starptautiskās konferences materiāli*. Rīga: Roberta Šūmaņa fonds. 13–14.
- Suta, Tatjana (2004). *No mazā Velna Bērniņa līdz lidojošai žurnālistei*. Rīga: Jaunā Daugava.
- Tomašuns, Andris (1993). *Jelgavas novads vēstures ainās*. Jelgava: Izglītība.
- Zeiferts, Teidors (1993). *Latviešu rakstniecības vēsture*. Rīga: Zinātne.
- Zeiferts, Teidors (1934). *Latviešu rakstniecības vēsture: 3 sēj.* Rīga: A. Gulbja apg.